
Starostové, starostky a jejich priority*

DANIEL ČERMÁK, RENÁTA MIKEŠOVÁ**

Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., Praha

Mayors and Their Priorities

Abstract: This article sets out to identify the factors that have an impact on mayoral decisions in terms of priorities for municipal development. Data from a survey conducted among Czech mayors in the years 2015 and 2016 (N = 492) are used. The sample consists of answers of mayors from municipalities of all population sizes and the sample is evenly distributed over the area of the Czech Republic. The main aim is to show the impact of geographical context, sociodemographic characteristics, and characteristics connected with political experience on mayors' preferences for different mayoral agendas. The results of the analyses show that municipal size and the position of a municipality on the urban-suburban-rural gradient have a substantial effect on a mayor's preference for different mayoral agendas. However, the influence of other observed characteristics cannot be overlooked either.

Keywords: political leadership, mayor, Czech Republic

Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 2018, Vol. 54, No. 4: 561–591

<https://doi.org/10.13060/00380288.2018.54.4.414>

Úvod

Obce jsou základními územními samosprávnými celky a obecní samospráva a starostové a starostky¹ jako její představitelé se dlouhodobě těší nejvyšší důvěře obyvatel [CVVM 2017; Čermák, Stachová 2010; Čermák, Mikešová, Stachová 2016]. Přístupy k vedení obcí v Česku se však významně liší a jsou ovlivněny mnoha faktory, což se následně promítá i do fungování obcí. Vize a priority, které jsou hlavním tématem tohoto článku, patří mezi klíčové úkoly lokálních leaderů a jejich vytváření je považováno za jeden z indikátorů dobrého lokálního leader-

* Tento text vznikl v rámci výzkumného projektu „Evropský starosta II“ (GA16-01331S) podpořeného GA ČR. Rovněž bychom rádi touto cestou poděkovali za celou řadu cenných připomínek a námětů recenzentovi/recenzentce tohoto textu.

** Veškerou korespondenci posílejte na adresu: PhDr. Daniel Čermák, Ph.D., Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., Jilská 1, 110 00 Praha 1, e-mail: daniel.cermak@soc.cas.cz.

¹ Pro zjednodušení budeme v celém textu užívat označení starosta jako označení všech osob stojících v čele obcí – starostek i starostů, primátorek i primátorů.

shipu² [Blondel 1987; Hambleton, Bullock 1996; Kotter, Lawrence 1974; Leach, Wilson 2000, 2004].

Vytvářet vizi pro svou obec považuje za důležitou součást své role i naprostá většina českých starostů. Jsou rovněž odpovědní za plnění těchto vizí, přestože někdy mají pouze omezené možnosti. Samotnou úspěšnost při realizaci politik je objektivně velmi obtížné hodnotit, protože zde působí i určitá setrvačnost a často závislost na dotačních programech, jež způsobuje v Česku jisté omezení reálné autonomie malých obcí v jejich rozvojových rozhodnutích [Bernard 2010]. My se proto v našem příspěvku budeme soustředit pouze na stanovování vizí a priorit starostů.

Naším cílem bylo identifikovat určité charakteristiky či pravidelnosti, osobnostní i geografické, které souvisejí s výběrem priorit starostů. Toto téma bylo dosud jen velmi málo zkoumáno, a proto se jedná o exploratorní analýzu. Teoretická část je spíše rešerší článků, které se daného tématu dotkly a které nám pomohly formulovat soubor očekávání týkajících se individuálních a geografických prediktorů priorit starostů.

Snahou analýzy bylo odpovědět na tyto otázky: Jak dalece se liší priority starostů v různých velkých obcích Česka? Existuje souvislost mezi sociodemografickými charakteristikami starostů (jakými jsou gender, vzdělání nebo též uvolněnost/neuvolněnost k vykonávání funkce) a jejich výběrem priorit při vedení obce? Lze nalézt další okolnosti významně ovlivňující priority starostů? Při hledání odpovědí vycházíme z dat z mezinárodního výzkumu *Political Leaders in European Cities* (2015), v němž byli osloveni starostové a starostky spolu s primátory a primátorkami měst nad 10 tisíc obyvatel včetně těch českých, a zejména z dotazníkového šetření *Evropský starosta II* (2016), kde byli, již jen v rámci Česka, osloveni starostové a starostky obcí do 10 tisíc obyvatel.

Lokální samospráva a leadership

Vytváření vizí, priorit a strategií do budoucna je nedílnou součástí lokálního leadershipu neboli způsobu vedení obce, který se dostal do popředí zájmu v souvislosti se strukturálními změnami v lokální samosprávě v mnoha evropských zemích na přelomu tisíciletí [Bäck, Heinelt, Magnier 2006]. Změny souvisely s posunem od „local government“ k „local governance“ neboli od přístupu, kdy hlavním úkolem lokálních vůdců byla kontrola nad místní správou a poskytováním služeb a dominantní roli hrálo vedení lokálních politických stran, k leadershipu, který vyžaduje, aby lokální vůdci mnohem více zapojovali do činnosti ve veřejném zájmu místní aktéry – podnikatele, zástupce lokálních komunit a dalších skupin [Sweeting 2000]. Tento způsob vedení obce je mnohem více ovlivněn

² V příspěvku budeme používat anglický výraz leadership, neboť se jedná o komplexní pojem a jakýkoli jednoslovný český překlad je zavádějící.

osobností starosty a zejména tím, jak on sám chápe svoji roli, jak je schopen zapojovat do místního dění další aktéry nebo jaké volí priority a strategie do budoucna.

Leach a Wilson [2004] charakterizují politický leadership jako schopnost inspirovat nebo přesvědčit ostatní, aby postupovali určitým způsobem, i když s tím zcela nesouhlasí. Politické instituce a jejich nastavení, jež formu leadershipu ovlivňují, přitom nedeterminují chování politických aktérů, ale poskytují rámec, ve kterém se aktéři určitým způsobem pohybují. Vedle institucionálního nastavení (způsob financování obcí, přerozdělení finančních prostředků a úroveň decentralizace moci, právní rámec vztahu mezi starostou, zastupiteli, radou a výkonnou mocí a volební systém včetně vlivu jednotlivých politických stran) je pro leadership podstatný kontext neboli ukotvení v lokalitě. Kontext má „objektivní“ charakteristiky (socioekonomický status, geografie, demografie, velikost obce) a „subjektivní“ charakteristiky (tradice, historie, kultura, ale i vztah mezi vedením a občany, význam některých minulých událostí, které mají stále vliv na určité nastavení politiky, jako např. rozpočtová krize, zadlužení obce, politický skandál) [Lowndes, Leach 2004].

Pro stanovování priorit je vedle kontextu zásadní osobnost starosty. Leadership však nelze podle Steyverse [2012] chápat jako behaviorální charakteristiku a je nutno jej hledat zejména za nerutinními procesy, ve kterých leader vyhodnotí situaci a stanoví strategický cíl dalšího směřování a případně mobilizuje skupiny a lidi pro vytvoření sítí a koalic k převedení politické vize v politickou realitu [Leach, Wilson 2000].

Posledním faktorem, který má vliv na podobu lokálního leadershipu a který může ovlivňovat i vize a priority starosty, je dle některých autorů [John, Cole 1999] vliv politické strany, jíž je lokální vůdce představitelem. Vliv uvedené proměnné byl však identifikován pouze v některých zemích. Lokální samospráva je v mnohých zemích, včetně Česka, spíše apolitická, co se týče příslušnosti k politickým stranám [Balík, Gongala, Gregor 2015; Outly 2004: 21], a než na politickou příslušnost je mnohem větší důraz kladen na konkrétní postoje [Karsten, van Zuydam 2015; Ryan, Pini, Brown 2005]. Postoje se obecně pojí spíše se sebezařazením leaderů na politické škále. Z výzkumu Huldy Thorisdottir et al. [2007] na datech z ESS vyplynulo, že lze odlišit západoevropské a východoevropské postoje k některým otázkám. Důraz na zajištění bezpečnosti je v západoevropských zemích spojován s pravicovou ideologií, zatímco ve východoevropských zemích s levicovými postoji. Naopak tomu bylo v případě otevřenosti k experimentům, které jsou na Západě spojené spíše s levicí, zatímco na Východě s pravíci [Thorisdottir et al. 2007].

Sociodemografické a geografické determinanty priorit starostů

Hambleton a Bullock [1996] vytvořili na základě výzkumu leaderů indikátory dobrého lokálního leadershipu, mezi které řadí např. prezentaci jasné vize pro daný region nebo obec, podporu kvalit oblasti, schopnost získávat zdroje, a to

nejen finanční, z vyšších úrovní správy, schopnost vytvářet partnerství, a to jak uvnitř obce, tak navenek, a schopnost řešit problémy komplexně a umět kombinovat různé zájmy a aktéry. Formulování cílů a vizí je považováno i jinými autory [Blondel 1987; Kotter, Lawrence 1974; Leach, Wilson 2000, 2004] za nezákladnější úkol politického vůdce, tedy v případě lokální samosprávy jako úkol starosty.

Neexistuje mnoho prací, které by se věnovaly sociodemografickým charakteristikám vůdců, jako je gender, věk nebo vzdělání, ve vztahu k charakteru leadershipu, respektive ke stanovování priorit a vizí. Práce se spíše zaměřovaly na pouhou charakteristiku starostů v různých zemích [Eldersveld, Stromberg, Derksen 1995; Kenworthy, Malami 1999; Steyvers, Reynaert 2006]. Obecně výzkumy nejsou jednotné v tom, zda existují rozdíly mezi ženskými nebo mužskými volenými zástupci v politické praxi a ve způsobech vedení [Saltstein 1986]. Genderové rozdíly jsou reflektovány spíše v míře politických znalostí, přičemž podle Marty Fraille [2014] se ženy orientují mnohem více na politická témata, která se dotýkají každodenních stránek života, jako jsou zdravotní péče, fungování sociálních služeb nebo politická práva. Podle Su Maddock [1999], která zkoumala rozdíly v leadershipu v managementu organizací, ženy ve srovnání s muži kladou větší důraz na participaci a jsou velmi schopné při vyjednávání a dosahování konsensu.

Nyíri a Vengroff [2005] na základě dat z jednoho z mála výzkumů, který se věnoval přímo představitelům lokální administrativy v některých zemích střední a východní Evropy, konstatují, že existují spíše malé rozdíly mezi mužskými a ženskými představiteli v jejich přístupu k vedení. Mužští zástupci se zapojují do více organizací a celkově jsou politicky aktivnější. Ženské představitelky jsou na druhou stranu nezávislejší, což souvisí i s tím, že jsou méně často členkami nějaké politické strany a jejich volební podpora je mnohem více postavena na osobních sítích a kontaktech. Ženy též oproti mužům více kladou důraz na roli státu v ekonomice a při pomoci občanům. Z toho vychází i jejich větší příklon k levici, přičemž s rostoucím věkem se podíl ženských představelek lokální samosprávy hlásících se k levici ještě zvyšuje [Nyíri, Vengroff 2005].

Komparativní výzkumy evropských leaderů měst s více než 10 tisíci obyvateli ukázaly, že při srovnání s podobným výzkumem provedeným v letech 2003–2004 dochází podle Cabrii, Magniera a Pereiry [2018] ke vzrůstající orientaci lokálních vůdců na ekonomický růst a sociální politiku. Souvisí to zejména s ekonomickou krizí a s jejími dopady, což vede k tomu, že na starosty je vyvíjen mnohem větší tlak ze strany voličů, aby napomáhali vytváření pracovních míst a řešili sociální problémy populace. Priority orientující se na neekonomická témata, jako jsou lokální identita nebo ochrana životního prostředí a další, ustoupily na žebříčku do pozadí. Tyto výzkumy se dosud jen málo věnovaly sociodemografickým a geografickým charakteristikám ovlivňujícím priority jednotlivých vůdců, a to s výjimkou politické orientace vůdců. Lokální vůdci sebezařazující se na politické škále doprava kladou větší důraz na stimulaci ekonomického růstu, zlepšování infrastruktury a zvyšování atraktivnosti, zatímco ti, co se zařazují nebo hlásí k levici, spíše na agendu vedoucí k sociální soudržnosti [ibid.].

Co se týče geografických determinant, je naprosto klíčovou kontextuální charakteristikou ovlivňující lokální leadership a tím i priority obce její velikost a poloha. Velikost obce determinuje rozsah aktivit lokální samosprávy, rozpočet obce, infrastrukturu i participaci obyvatelstva [Karlsson 2013]. Nutno poznamenat, že český kontext je ve srovnání s jinými evropskými zeměmi velmi specifický, zejména co se týče velikosti obcí.³ Sídlní struktura Česka se vyznačuje značnou roztržitostí, což je dáno historickým vývojem. Většinu tvoří obce s maximálně 500 obyvateli (55 % v roce 2015) a 77 % obcí má méně než 1 000 obyvatel. Větší obce mají zcela jiné postavení v sídelním systému, hospodaří s mnohonásobně vyšším rozpočtem než obce malé a mohou uspořít ekonomické náklady na správu a služby v rámci úspor z rozsahu. Již Dahl a Tufté [1973] ve své klasické práci *Size and Democracy* však poznamenali, že efektivita není pouze ekonomickou hodnotou. Na jednu stranu je možné v menších obcích zřetelněji formulovat místní zájmy, je zde výraznější vědomí lokální identity a příznivější podmínky pro sociální a politickou participaci. Na druhou stranu mají malé obce omezenější možnost místní zájmy účinně prosazovat, často vzhledem k omezeným finančním prostředkům, a jsou tak závislejší na vnější podpoře [Illner 1992]. V malých obcích je také zpravidla k dispozici i omezený výběr lidí ochotných zapojit se do veřejné politiky. Politika v malých obcích je výrazně personalizovaná a je často propletená s neformálními mimopolitickými vztahy (příbuzenskými, přátelskými), což na jednu stranu zaručuje určitou pružnost a kontinuitu, ale také omezuje uplatnění univerzálních politických institucí a hodnot [ibid.].

Zastupitelé v menších obcích jen málo reprezentují politické strany a převažují nezávislí kandidáti nebo hnutí fungující pouze v dané obci [Balík, Gongala, Gregor 2015; Ryšavý 2006]. Komunální politika tak v těchto obcích představuje především hledání optimálních řešení věcných problémů a stranická politika a ideologické aspekty zde hrají minimální roli [Outlý 2004: 21]. S velikostí obce se významně mění i názor na důležitost členství v politické straně, neboť v obcích s více než 10 tisíci obyvateli již politické strany hrají mnohem větší roli. Rozdrobenost sídelní struktury a velký počet malých obcí však nemůže být jediným vysvětlením malé politizace místních samospráv, neboť na Slovensku se v podobných podmínkách prosazují politické strany mnohem významněji [Horváth 2000].

Velikost obce má podle Bernarda et al. [2011] vliv na postoje starostů k některým otázkám, jako je např. otevřenost vůči participaci občanů na řízení obce. Nejméně jsou podle autorů participaci otevření starostové v nejmenších obcích

³ Z ostatních zemí se nám podobá pouze Francie a Slovensko, kde podíl obcí menších než 1 000 obyvatel dosahuje 77 %, respektive 68 % [Swianiewicz 2005]. Například v Anglii a Walesu, Dánsku, Švédsku, ale i v postkomunistických zemích, jako Polsko, Bulharsko nebo Litva, neexistují žádné obce s počtem obyvatel menším než 1 000 a průměrná velikost samostatně fungující obce je od 16 tisíc obyvatel výše [ibid.]. Takové obce mají zcela jiné postavení v sídelním systému, hospodaří s mnohonásobně vyšším rozpočtem než obce malé a mohou uspořít ekonomické náklady na správu a služby v rámci úspor z rozsahu.

do 200 obyvatel, naopak nejvíce starostové v obcích s 200–399 obyvateli. Intenzita kontaktů starosty jak s lokálními, tak s mimolokálními aktéry má tendenci se zvyšovat spolu s rostoucí velikostí obce [ibid.].

Priority a vize českých starostů a jejich výzkumy

V českém kontextu je téma lokálního vládnutí a jeho různé aspekty předmětem zájmu zejména politologů [Balík 2009; Balík, Gongala, Gregor 2015; Šaradín, Outlý 2004; Hudák, Jüptner, Svoboda 2003; Jüptner 2003, 2004; Čmejrek, Bubeníček, Čopík 2010 a další]. Lokálním vůdcům, konkrétně osobám starostů a starostek, se věnují více sociologové, a to z různých pohledů. Jednou z prvních prací zabývajících se souhrnněji tématem lokálního vládnutí ve střední Evropě, tedy i v Česku, byla monografie editovaná Haraldem Baldersheimem [1996]. Charakteristikami starostů a proměnami lokálních elit a obsahu jejich práce se od roku 1990 dlouhodobě zabývaly výzkumy a práce kolektivu okolo Illnera a Vajdové,⁴ později se tématu věnovali další autoři [viz Ryšavý 2006, 2013; Ryšavý, Bernard 2013; Ryšavý, Šaradín 2010, 2011]. Samotné téma leadershipu je v pracích zmiňované, nikdo se však hlouběji tomuto tématu a konkrétně tématu priorit a vizí starostů v českém prostředí nevěnoval, pouze v rámci výzkumu lokální samosprávy jako rozvojevého aktéra se leadershipem zabýval Bernard [Bernard 2010; Bernard et al. 2011].

Již ve výzkumu v roce 1991 zmiňovali starostové a zastupitelé v Česku, Maďarsku a Polsku ekonomický rozvoj, vytváření nových pracovních míst a potlačování nezaměstnanosti za jedny z nejdůležitějších úkolů lokální správy [Baldersheim 1996]. Jako hlavní prioritu zmiňovali ekonomický rozvoj mnohem více představitelé větších obcí oproti těm menším. Čtvrtina starostů uvedla na prvním místě snahu soustředit se na dlouhodobý rozvoj obce i v roce 1997, přičemž se jejich podíl zvýšil na 36 %, pokud se výzkum omezil pouze na obce s více než 30 tisíci obyvateli. Ve srovnání s Polskem a Slovenskem byla tato priorita českými starosty mnohem více zmiňována, a to dokonce na prvním místě; 61 % starostů zároveň považovalo za vážný problém malé pravomoci, co se týče ekonomického rozvoje obce [Swianiewicz 2005]. Spolupráci s místními podnikateli vnímala polovina starostů jako důležitou nebo velmi důležitou.

I ve výzkumu Chromého et al. [2011] se potvrdilo, že představitelé místní samosprávy sice vnímají kvalitu lidského a sociálního kapitálu jako klíčovou podmínku úspěšnosti, za nejvýznamější znak je však považována rozvinutá technická infrastruktura. Priority starosty a budoucí směřování obce se tak v mnohém odvíjí zejména od existence, ale hlavně neexistence infrastruktury nebo základní občanské vybavenosti, což do značné míry souvisí s velikostí obce.

⁴ „Lokální demokracie a inovace“ (1991–1992), „Politická kultura lokálních společenství: české město v polovině 90. let“ (1993–1994), „Learning Democracy – Paměti starostů měst a obcí z prvního volebního období“ (1995), „Starostové obcí a měst v sedmém roce samosprávy“ (1997), „Sociální sítě v lokálním politickém systému“ (1996–1998).

Priorita zlepšit lokální infrastrukturu se dostala na první pozici v komparativním výzkumu evropských leaderů měst s více než 10 tisíci obyvateli zejména v zemích východní a střední Evropy, které v tomto směru teprve dohánějí vyspělejší země. V západoevropských zemích v současné době již klesla tato priorita z druhého místa až na čtvrté [Cabria, Magnier, Pereira 2018]. Česko se v tomto směru zařazuje více k západoevropským zemím, neboť zde starostové na prvním místě mezi prioritami uváděli nejčastěji prioritu zvýšit atraktivitu a stimulovat ekonomický růst.

Očekávání spojená s výzkumem

Z mezinárodního výzkumu *Political Leaders in European Cities* vyplynulo, že pro 88 % evropských starostů je důležitou součástí jejich role vytvářet vizi pro své město. V Česku podobný postoj zastávalo dokonce 94 % starostů. Uvedená čísla ukazují na mimořádnou důležitost této činnosti v rámci starostovy práce. Uvedené výzkumy samozřejmě neukázaly pouze na důležitost vizí, ale také baterii otázek testovaly, do jakých oblastí starostenská vize míří: bezpečnost, ochrana přírodního prostředí, infrastruktura apod. Zaměřili jsme se též na základní souvislosti mezi zvolenými prioritami a charakterem spravované obce z geografického hlediska (velikost, poloha) či sociodemografickými charakteristikami starostů a jejich politickou zkušeností. Jde převážně o tzv. „objektivní“ charakteristiky, jak je nazvali Lowndes a Leach [2004].

Jsme si vědomi, že sledované charakteristiky nejsou jediným a rozhodujícím faktorem při výběru priorit. Nezanedbatelnou roli hraje též aktuální situace v obci, zájmy občanů/voličů a spolupráce s dalšími aktéry. Naším cílem bylo identifikovat určité charakteristiky či pravidelnosti, osobnostní i geografické, související s výběrem priorit. Náš výzkum se dá považovat za exploratorní, neboť v dostupné literatuře jsme nenašli dostatek podkladů pro formulaci konkrétních hypotéz týkajících se všech sledovaných proměnných. Přesto jsme se rozhodli formulovat alespoň soubor očekávání, která indikují, jaké efekty by mohly mít prediktory na závislé proměnné. V případech, kdy nám to literatura umožnila, jsme se snažili formulovat konkrétnější očekávání.

V našich analýzách budeme ověřovat následující očekávání:

1. *Existuje souvislost mezi sociodemografickými charakteristikami starostů a jejich výběrem priorit.* Lze očekávat, že odlišná socializace starostů, závislá na jejich věku, vzdělání, genderu apod., bude souviset s jejich pohledem na priority, stejně jako se liší postoje občanů k různým otázkám vzhledem k těmto základním charakteristikám.

a) Zvláštní pozornost budeme věnovat *genderu*, konkrétně zda se ženy výrazně více orientují na politická témata, která se dotýkají každodenních stránek života, např. fungování sociálních služeb [viz Fraile 2014]. Z tohoto důvodu budeme zvláštní pozornost věnovat prioritám: *integrace menšin a kladení důrazu na růz-*

norodost a toleranci v komunitě a rozvojení adekvátního sociálního zabezpečení o občany a péče pro potřebné, kdy očekáváme, že je ženy budou preferovat více.

b) *Vysokoškolské vzdělání* – v českém prostředí je relativně více spjaté se sociálními nerovnostmi a indikuje postavení (status) ve společnosti. Podle statusu se poté více diferencují postoje občanů k sociálním otázkám, zdravotnictví apod. [Smith, Matějů 2011; Večerník 2009]. Z tohoto důvodu očekáváme diferenciaci dle toho, zda mají starostové VŠ vzdělání, či ne. Očekáváme častější preference priorit *rozvojet adekvátní sociální zabezpečení o občany a péči pro potřebné* mezi starosty bez VŠ vzdělání.

2. *Existuje souvislost mezi politickou socializací starostů a jejich výběrem priorit.* Z tohoto důvodu budou do analýz zahrnuty dvě proměnné indikující politickou socializaci starosty – status starosty podle uvolněnosti pro výkon funkce a členství v politické straně. Obě proměnné indikují zkušenosti starostů s výkonem politické funkce. Starosta působící v rámci politické strany může využívat spolustraníky a struktury v rámci stran vytvořené na rozdíl od nestraníka. Rovněž neuvolněný starosta má odlišnou zkušenost s výkonem funkce, protože jí, obvykle, věnuje méně času než starosta uvolněný. Navíc neuvolnění starostové obvykle působí v malých obcích do 500 obyvatel.

a) *Členství v politické straně* – v kontextu všech českých starostů představuje stranictví spíše výjimku, při řešení praktických problémů v malých obcích nehraje téměř žádnou roli [Balík, Gongala, Gregor 2015; Outlý 2004; Ryšavý 2006]. Jelikož stranictví hraje roli především ve městech, dá se očekávat, že bude souviset spíše s prioritami ekonomické povahy.

3. *Výběr priorit dle důležitosti souvisí s následujícími geografickými charakteristikami obcí:* velikostní kategorií obce a postavením obce na škále město–venkov. Působení starostů musí být nutně ukotveno v prostoru, ve kterém tito působí, a musí být spojené se specifickými potřebami obcí i jejich širšího okolí.

a) *Velikost obce* – souvisí s rozsahem aktivit lokální samosprávy, s rozpočtem obce, infrastrukturou a např. i s postojem starostů k participaci obyvatelstva či vnímání lokální identity [viz Bernard et al. 2011; Illner 1992]. Předpokládáme proto, že velikost obce bude souviset s důrazem na ekonomické otázky a zaměstnanost, ale i na bezpečnost, protože největší obce mají často i nejvyšší úroveň kriminality [Jíčovská, Nemeškal 2016].

b) *Postavení obce na škále město–venkov* dle dojížděkové typologie – velikost není jedinou důležitou charakteristikou obce a postavení na škále implikuje potřeby obcí nacházejících se v různých kategoriích. Např. malé obce v zázemí velkých měst, mající funkci rezidenční, se liší od čistě venkovských obdobné velikosti [více viz např. Perlín, Kučerová, Kučera 2010; Bernard 2012]. Priority starostů obcí různého typu mohou být ovlivňovány požadavky obyvatel vyplývajícími jak ze vzdálenosti dojížděky do center zaměstnanosti, tak ze specifické sociodemografické struktury obyvatel obcí různých typů. Více o rozdílech mezi obyvateli obcí různého typu lze nalézt v Příloze 1.

Data a metodologie výzkumu

K analýzám popisovaným v tomto textu byly využity dva navzájem provázané datové zdroje týkající se starostů měst a obcí v Česku. Prvním z uvedených zdrojů je dotazníkové šetření starostů měst a městských částí s více než 10 tisíci obyvateli, které se uskutečnilo prostřednictvím internetového rozhraní v Česku v roce 2015 v rámci mezinárodního komparativního šetření *Political Leaders in European Cities*.⁵ S žádostí o vyplnění dotazníku při něm bylo osloveno všech 131 starostů a starostek či primátorů a primátorek měst s více než 10 tisíci obyvateli, celý dotazník vyplnilo 47 z nich, návratnost tedy činila 36 %.

Vzhledem k nerovnoměrné fragmentaci sídelní struktury dle velikosti se však výzkum týkal pouhých dvou procent obcí v Česku. V další fázi výzkumu jsme se proto rozhodli jej doplnit o internetové dotazníkové šetření starostů a starostek měst a obcí Česka do 10 tisíc obyvatel, *Evropský starosta II*, které se uskutečnilo v roce 2016. Do vzorku byli respondenti vybráni pomocí stratifikovaného víceetapového náhodného výběru, jednotliví starostové byli vylosováni v rámci všech krajů za jednotlivé velikostní kategorie obcí,⁶ přičemž v rámci jednotlivých velikostních kategorií obcí (tj. strat) nebyl jejich počet zastoupen proporcionálně, nýbrž početně nejslabší velikostní kategorie obcí byly osloveny relativně častěji, než by odpovídalo jejich zastoupení ve vzorku a vice versa. Kupříkladu ve velikostní kategorii 5 000 až 9 999 obyvatel byli osloveni všichni starostové v Česku, a naopak ve velikostní kategorii 0 až 199 obyvatel pouze každý šestý. V rámci tohoto výzkumu jsme při 31% návratnosti získali 492 zcela či částečně vyplněných dotazníků, z nichž 479 obsahovalo údaje o všech proměnných, které jsme využili v multivariačních analýzách. Na základě známých charakteristik celého vylosovaného vzorku starostů (tj. gender, velikost obce a kraj) se zdá, že nedošlo k systematickému zkreslení vzorku.⁷

Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem je zřejmé, že pro některé analýzy bylo vhodné připravit váhy dle velikostní kategorie obce. Použití váženého souboru bylo nutné zejména v případě popisných analýz I. a II. stupně. U multivariačních analýz, kdy nešlo o relativní zastoupení, ale o vzájemné vztahy, nebyly váhy při výpočtech využity.

Pro vysvětlení rozdílů mezi obcemi byla, kromě velikosti, použita klasifikace obcí na škále město–venkov, vytvořená Vobeckou [2009]⁸ na základě dojížděky

⁵ Šetření se uskutečnilo v letech 2014–2015 celkem v 25 zemích náležejících do EU, čtyřech dalších evropských zemích a v Izraeli. Výzkumy byly koordinovány univerzitou ve Florencii.

⁶ Pro potřeby jiné výzkumné práce byli osloveni také všichni starostové v Libereckém kraji bez ohledu na velikost obce.

⁷ Zcela vyloučit ho nemůžeme, neboť, alespoň co je nám známo, neexistuje databáze, která by shrnovala všechny starosty v ČR spolu s jejich základními charakteristikami (např. gender, věk, vzdělání apod.).

⁸ Více o klasifikaci viz Vobecká [2009, 2010] či Vobecká, Piguet [2012].

za prací a počtu pracovních míst v místě bydliště. Tento přístup ke klasifikaci považuje Vobecká [2010] za vhodný na základě studia obdobných klasifikací používaných v evropských zemích. Umožňuje nám studovat rozdíly mezi obcemi, z hlediska jejich prostorové populační dynamiky [Vobecká 2009], kterou nám sledování velikosti obcí neodhalí. Klasifikace má sedm kategorií. Výsledná škála má podobu: *primární centrum, vnitřní pás zázemí, vnější pás zázemí, polycentrické zázemí, sekundární centrum, zázemí sekundárního centra a venkov* (viz Přílohy 1 a 2).

Základní charakteristiky zkoumaného datového souboru

Jak vyplývá z předcházejících výzkumů, lokální samospráva v západních zemích je převážně záležitostí mužů středního věku s vyšším vzděláním a vyšším profesním statutem [Eldersveld, Stromberg, Derksen 1995; Kenworthy, Malami 1999; Steyvers, Reynaert 2006]. Nižší zastoupení žen ve funkci starosty je charakteristické napříč evropskými zeměmi. Nejméně starostek je v zemích východní a střední Evropy (v průměru pouze 7 %), přičemž Česká republika je na tom z těchto zemí s 12 % nejlépe. Větší zapojení osob středního věku (mezi 40–60 lety) do lokální politiky je spojováno s životním cyklem, kdy do politiky nejčastěji vstupují lidé usazení, kteří mají více času a vybudované určité sociální sítě. Mezi politickými vůdci jsou, co se týče profesí, častěji zastoupeni právníci, učitelé a jiní zástupci veřejného sektoru. Sociodemografické charakteristiky vůdců též souvisí s velikostí obce. Čím je obec větší, tím roste podíl žen ve vedení a roste podíl lidí s vysokoškolským vzděláním [Steyvers, Reynaert 2006].

Proto dříve, než přistoupíme k multivaričním analýzám vycházejícím z nashromážděných dat, představíme čtenářům výsledky vybraných bivariačních analýz starostů v našem vzorku. Jedná se především o rozdíly v osobnostních charakteristikách starostů (sociodemografických i politických zkušeností) v závislosti na velikosti a typu obce. To pokládáme za důležité vzhledem ke specifické sídelní struktuře v Česku.

Z našich zjištění vyplývá, že sociodemografické charakteristiky starostů v Česku významně souvisejí s velikostí obce (viz Tabulka 1). Podíl vysokoškolsky vzdělaných starostů, podíl uvolněných starostů a podíl starostů straníků souvisí s velikostí obce přímo úměrně a podíl starostek spolu s podílem starostů mladších 40 let spíše nepřímo úměrně. Ovšem nelze pominout ani souvislost mezi sledovanými proměnnými a škálou město–venkov (viz Tabulka 2), ze které je zřejmé specifické postavení primárních a sekundárních center, kde nalezneme nejvyšší zastoupení jak vysokoškolsky vzdělaných starostů, tak starostů 40letých a starších a uvolněných starostů. Naopak největší zastoupení žen mezi starosty je v obcích suburbánního pásu a polycentrického zázemí.⁹

⁹ Pro dokreslení popisovaných souvislostí je v Příloze 1 popsána struktura jednotlivých velikostních kategorií obce v závislosti na škále město–venkov.

Tabulka 1. Vybrané sociodemografické charakteristiky zkoumaného souboru starostů v závislosti na velikosti obce

	Obcí	Podíl žen (%)	Podíl VŠ (%)	Průměrný věk	Podíl uvolněných (%)	Členem politické strany (%)
0–199	73	34,2	30,1	50,6	5,6	2,8
200–499	103	37,9	34,0	50,2	53,5	8,7
500–999	71	26,8	42,9	50,9	93,0	11,3
1 000–1 999	72	16,7	58,3	52,3	94,4	20,8
2 000–4 999	68	19,1	76,5	52,4	97,1	41,2
5 000–9 999	58	24,1	79,3	52,3	98,3	46,6
10 000–19 999	25	12,0	92,0	51,7	100,0	56,0
20 000–109 999	22	18,2	86,4	53,5	100,0	72,7
Korelační koeficient počtu obyvatel obce s:		-0,159**	0,088	0,418**	0,654**	0,442**

Zdroj: *Výzkumy Evropský starosta II (2016) a česká část mezinárodního výzkumu Political Leaders in European Cities (2015).*

Poznámka: Údaje v tabulce vycházejí z reálně sebraného souboru bez převážení na velikostní strukturu obcí v ČR. Znaménkové schéma označuje významnost Spearmanova korelačního koeficientu, ** pro $\alpha < 0,01$. N = 492.

Tabulka 2. Vybrané sociodemografické charakteristiky zkoumaného souboru starostů vzhledem k charakteristice obce na škále město–venkov

	Obcí	Podíl žen (%)	Podíl VŠ (%)	Průměrný věk	Podíl uvolněných (%)	Členem politické strany (%)	Medián populační velikosti obcí v souboru
Primární centra	12	25,0	83,3	54,9	100,0	58,3	16 631
Vnitřní pás zázemí	96	43,8	45,8	51,4	56,3	8,5	555
Vnější pás zázemí	97	33,0	42,7	49,7	62,5	17,5	682
Polycentrické zázemí	81	27,2	50,6	51,1	67,9	17,3	969
Sekundární centra	11	25,0	81,8	53,1	100,0	36,4	6 266
Zázemí sekundárních center	37	29,7	24,3	48,6	45,9	13,5	336
Venkov	158	22,8	36,3	51,5	58,0	7,5	565
Celkem	492	30,2	43,1	50,9	61,2	13,6	3 986

Zdroj: Výzkumy Evropský starosta II (2016) a česká část mezinárodního výzkumu Political Leaders in European Cities (2015).

Poznámka: Všechny údaje jsou vypočteny z dat převážně na reálnou strukturu obcí dle velikosti v ČR, s výjimkou reálného počtu obcí ve vzorku. N = 492.

Z prezentovaných údajů je zřejmé, že ženy a mladší lidé se prosazují ve vedení obcí mnohem více v obcích menších, tedy v těch, které ve většině evropských zemí neexistují. Tyto obce jsou svým způsobem specifické. V nejmenších obcích do 199 obyvatel je zdaleka nejvyšší podíl osob v poproduktivním věku a celkově je průměrný věk jejich obyvatel vyšší než v obcích populačně větších. Navzdory uvedeným charakteristikám je průměrný věk starostů v těchto obcích ve srovnání s většími obcemi poměrně nízký a současně platí, že podíl starostů mladších 40 let je v obcích do 199 obyvatel a v obcích s 200 až 499 obyvateli nejvyšší a pohybuje se kolem 20 %. Podíl vysokoškoláků mezi starosty zhruba odpovídá podílu vysokoškoláků v obcích podle velikosti obyvatel.

Popis jednotlivých priorit

V Tabulce 3 nalezneme odpověď na otázku, jaké priority preferovali čeští starostové v našich výzkumech (2015, 2016) podle jejich důležitosti na pětibodové škále od nízké po vysokou prioritu.¹⁰

Nejpreferovanějšími prioritami¹¹ se ve výzkumu ukázaly priority *Zvýšit atraktivitu města* a *Usilovat o získávání dotací*, které považuje za nejvýznamnější 57 % starostů. V prvním případě to není nikterak překvapující vzhledem k všeobjímajícímu charakteru této priority, ve druhém případě je vhodné připomenout, že otázka na tuto prioritu byla pokládána pouze starostům obcí do 10 tisíc obyvatel, u nichž se dá očekávat relativně větší dopad získaných dotací na obecní rozpočty ve srovnání s velkými městy. Také položku *Zlepšit místní infrastrukturu*, které přisoudila vysokou prioritu přibližně polovina starostů, lze považovat za poměrně univerzální oproti položce *Stimulovat ekonomický růst a zaměstnanost*, u které lze očekávat, že ji budou volit spíše starostové z měst, kde fungují např. velké podniky a kde lze spíše uplatňovat strategie spojené s ekonomickým růstem a zaměstnaností. Položky *Zajistit bezpečnost*, *Ochránit přírodní prostředí*, *Rozvíjet sociální opatření* a *Zachovat místní identitu* dostaly vysokou prioritu od 34 až 39 % starostů a lze je považovat za středně důležité. Jedná se o různorodou směs priorit, u nichž lze očekávat, že budou poplatné typu sídla – velikosti i relativní poloze. Jakým způsobem se tato souvislost projeví, budeme testovat v našich analýzách. Jen lehce přes 20 % starostů dalo vysokou prioritu položce *Řešit politicko-administrativní záležitosti*, tedy soustředění se na zlepšení chodu radnice a obecního úřadu dovnitř i navenek vůči občanům, a již zmiňované položce *Stimulovat ekonomický růst a zaměstnanost*. Zcela zanedbatelná je z pohledu starostů priorita *Zlepšit integraci menšin*, kterou označilo jako vysokou jen 6 % starostů.

¹⁰ Plné, nezkrácené znění jednotlivých otázek na priority je uvedeno v Příloze 2.

¹¹ Snaha o klasifikaci jednotlivých priorit pomocí faktorové analýzy se ukázala jako nevhodná.

Tabulka 3. Preference jednotlivých starostenských priorit

	1	2	3	4	5
	Nízká priorita				Vysoká priorita
A <i>Zvýšit atraktivitu města</i> jakožto místa, kde by lidé chtěli žít a podnikat, pomocí regeneračních a rozvojových projektů, nových možností kulturního využití, vylepšení vzhledu města apod.	0,4	1,4	10,6	30,5	57,1
B <i>Rozvíjet sociální opatření</i> tak, aby zabezpečila občanům adekvátní bydlení, zdravotní péči, vzdělání či veřejnou dopravu a aby zabezpečila péči o potřebné (důchodci, mládež, nezaměstnaní atd.).	0,5	3,5	21,6	39,6	34,8
C <i>Ochránit přírodní prostředí</i> a zabezpečit odpovědné nakládání s přírodními zdroji.	0,2	2,8	14,8	43,3	38,9
D <i>Zajistit bezpečnost</i> , bojovat proti kriminalitě a dosáhnout dodržování zákonů a pořádku.	0,7	3,6	14,6	42,9	38,1
E <i>Řešit politicko-administrativní záležitosti</i> , např. pro zlepšení vztahů s občany, vylepšení a rozšíření nabízených služeb, zabezpečení důvěryhodnosti úřadu či boje proti korupci atd.	0,7	7,6	27,7	41,4	22,6
F <i>Zachovat místní identitu</i> a tradiční způsob života.	0,9	4,8	19,9	37,0	37,5
G <i>Stimulovat ekonomický růst a zaměstnanost</i> .	2,5	9,6	31,9	35,9	20,1
H <i>Zlepšit místní infrastrukturu</i> , dopravu a dopravní komunikace.	0,4	1,6	10,1	38,8	49,1
I <i>Zlepšit integraci etnických, náboženských či kulturních menšin</i> a klást důraz na různorodost a toleranci v místní komunitě.	15,9	22,6	34,7	20,8	6,0
J <i>Usilovat o získávání dotací</i> z dostupných zdrojů na rozvoj města/obce.	1,0	1,1	13,0	27,5	57,3

Zdroj: *Výzkumy Evropský starosta II (2016)* a česká část mezinárodního výzkumu *Political Leaders in European Cities (2015)*.

Poznámka: Otázka zněla: „Města a obce se musí vyrovnávat s celou řadou problémů a výzev. Níže jsou uvedeny některé z nich. Pro každý úkol prosím uveďte, jak je pro Vás jako starostu/starostku důležitý v rámci Vaší politické agendy v tomto volebním období.“ Rozložení prvních devíti priorit je spočteno z platných odpovědí od všech starostů (podíl bez odpovědi byl 2,6 až 4 %; N = 492), možnost J byla předložena starostům obcí do 10 tisíc obyvatel v roce 2016 (bez odpovědi 2,9 %; N = 445). Převáženo na reálnou strukturu obcí dle velikosti v ČR.

Sociodemografické, geografické i jiné faktory související s výběrem priorit

Jak ukázaly deskriptivní analýzy vzorku starostů, tak celá řada osobnostních charakteristik starostů je propojena jak s postavením obce na škále město–venkov, tak s velikostí obce (viz Tabulky 1 a 2). Proto budeme v našich analýzách vytvářet a srovnávat dva typy vícerozměrných modelů pro každou prioritu – ty, ve kterých budou pouze geografické prediktory, a úplné modely, ve kterých budou zastoupeny všechny sledované proměnné. Cílem bylo odhalit, nakolik samotný kontext obce, reprezentovaný v regresních modelech geografickými proměnnými, přispívá k vysvětlení souvislosti mezi prioritami a vysvětlujícími proměnnými ve srovnání s modely, v nichž byly sledovány všechny proměnné, tedy včetně sociodemografických charakteristik a charakteristik indikujících politickou zkušenost starostů. Každá dvojice modelů byla vypočtena na identickém vzorku respondentů a srovnána pomocí kritéria AIC.

Vzhledem k ordinálnímu charakteru závisle proměnných byla pro vytvoření modelů zvolena ordinální regrese (viz Tabulku 4). U dvou ze sledovaných priorit nebyl nakonec vytvořen žádný regresní model, neboť u těchto modelů nebylo možné na základě testů zamítnout nulovou hypotézu o tom, že model bez prediktorů je stejně dobrý jako model se všemi sledovanými prediktory.¹²

Modely u dalších tří priorit (viz Tabulku 5) nesplňovaly podmínku o paralelitě linií, a proto jsme u nich přistoupili k vytvoření binárních logistických regresí jakožto náhradnímu řešení. Jako závislá byla vždy použita binární proměnná, která říkala, zda jednotlivé priority mají vysokou prioritu (odpověď variantou 5), či ne (odpověď variantami 1 až 4).

Diskuse

Při vysvětlování rozdílů mezi starosty ve volbě jejich priorit jsme u každé priority srovnávali model, ve kterém byla analyzována souvislost pouze s geografickými proměnnými, s modelem, kde kromě geografických proměnných byly rovněž zahrnuty proměnné charakterizující osobu samotného starosty.

Na základě kritéria AIC se jako vhodnější ve většině případů ukázal model s výhradně geografickými proměnnými. Výjimkou v tomto trendu byly priority *Rozvíjet sociální opatření* a *Zlepšit integraci menšin a klást důraz na toleranci*, kdy se model s výhradně geografickými proměnnými významně nelišil od modelu bez prediktorů. U priority *Stimulovat ekonomický růst a zaměstnanost* byly obě varianty modelu přibližně rovnocenné. To svědčí o významném kontextuálním vlivu geografických proměnných na priority. Podíváme-li se na obě sledované geografické proměnné, velikost obce a postavení obce na škále město–venkov, zjistíme,

¹² Viz Norušis [2011: 79–80].

Tabulka 4. Výsledky ordinálních regresních modelů starostenských priorit – první část

	Ordinální modely											
	A: Zvýšit atraktivitu města				B: Rozvíjet sociální opatření				F: Zachovat místní identitu a tradiční způsob života			
	Kontext obce		Úplný model		Kontext obce		Úplný model		Kontext obce		Úplný model	
	Esti- mate	Sig.	Esti- mate	Sig.	Esti- mate	Sig.	Esti- mate	Sig.	Esti- mate	Sig.	Esti- mate	Sig.
Gender [0=muž; 1=žena]			0,397	0,084			0,443	0,031			0,439	0,031
VŠ vzdělání [0=ne; 1=ano]			-0,193	0,354			-0,247	0,195			-0,494	0,009
Člen politické strany [0=ne; 1=ano]			-0,143	0,575			0,080	0,723			0,186	0,401
Uvolněn pro výkon funkce [0=ne; 1=ano]			0,283	0,319			0,436	0,101			0,364	0,171
ln (věk)			0,041	0,934			0,905	0,044			-0,438	0,328
ln (počet obyvatel obce)	0,316	0,000	0,305	0,011	0,182	0,021	0,121	0,263	-0,227	0,004	-0,254	0,018
typ sídla [Primární centrum]	-0,213	0,658	-0,120	0,813	-0,321	0,433	-0,227	0,602	-0,172	0,668	-0,086	0,840
typ sídla [Vnitřní pás zázemí]	-0,251	0,383	-0,300	0,310	-0,423	0,119	-0,486	0,080	-0,451	0,092	-0,482	0,078
typ sídla [Vnější pás zázemí]	-0,002	0,994	-0,019	0,948	-0,435	0,098	-0,440	0,099	-0,084	0,748	-0,150	0,570
typ sídla [Polycentrické zázemí]	-0,018	0,953	-0,003	0,991	0,082	0,768	0,071	0,801	0,489	0,078	0,487	0,086
typ sídla [Sekundární centrum]	-0,034	0,938	0,032	0,943	-0,497	0,178	-0,419	0,271	-0,342	0,346	-0,268	0,472

Tabulka 4. Výsledky ordinálních regresních modelů starostenských priorit – druhá část

	Ordinální modely											
	A: Zvýšit atraktivitu města				B: Rozvíjet sociální opatření				F: Zachovat místní identitu a tradiční způsob života			
	Kontext obce		Úplný model		Kontext obce		Úplný model		Kontext obce		Úplný model	
	Esti- mate	Sig.	Esti- mate	Sig.	Esti- mate	Sig.	Esti- mate	Sig.	Esti- mate	Sig.	Esti- mate	Sig.
typ sídla [Zázemí sekund. center]	-0,175	0,685	-0,185	0,671	-0,307	0,457	-0,266	0,524	0,505	0,234	0,438	0,307
typ sídla [Venkov]	0,000		0,000		0,000		0,000		0,000			
-2 Log Likelihood	0,000		0,001		0,067		0,009		0,000		0,000	
Nagelkerke R ²	0,064		0,078		0,030		0,060		0,084		0,115	
Test paralelity linií	0,421		0,210		0,488		0,759		0,723		0,927	
N	476		476		475		475		477		477	
AIC	868,856		883,397		1 104,380		1 113,019		1 175,796		1 180,858	
BIC	910,510		945,878		1 146,013		1 175,469		1 217,461		1 243,371	

Tabulka 4. Výsledky ordinálních regresních modelů starostenských priorit – třetí část

	Ordinální modely							
	G: Stimulovat ekonomický růst a zaměstnanost				I: Zlepšit integraci menšin a klást důraz na toleranci			
	Kontext obce		Úplný model		Kontext obce		Úplný model	
	Esti- mate	Sig.	Esti- mate	Sig.	Esti- mate	Sig.	Esti- mate	Sig.
Gender [0=muž; 1=žena]			0,141	0,481			0,398	0,051
VŠ vzdělání [0=ne; 1=ano]			-0,675	0,000			-0,600	0,002
Člen politické strany [0=ne; 1=ano]			-0,057	0,798			-0,104	0,641
Uvolněn pro výkon funkce [0=ne; 1=ano]			0,585	0,027			0,445	0,100
ln (věk)			0,184	0,678			1,133	0,013
ln (počet obyvatel obce)	-0,007	0,933	-0,055	0,608	-0,045	0,569	-0,054	0,621
typ sídla [Primární centrum]	0,143	0,721	0,451	0,291	0,173	0,670	0,350	0,418
typ sídla [Vnitřní pás zázemí]	-0,916	0,001	-0,915	0,001	-0,555	0,044	-0,545	0,054
typ sídla [Vnější pás zázemí]	-0,521	0,046	-0,488	0,065	-0,120	0,650	-0,052	0,845
typ sídla [Polycentrické zázemí]	0,349	0,200	0,408	0,141	0,201	0,465	0,259	0,357
typ sídla [Sekundární centrum]	0,498	0,172	0,742	0,048	0,004	0,992	0,153	0,686

Tabulka 4. Výsledky ordinálních regresních modelů starostenských priorit – čtvrtá část

	Ordinální modely							
	G: Stimulovat ekonomický růst a zaměstnanost				I: Zlepšit integraci menšin a klást důraz na toleranci			
	Kontext obce		Úplný model		Kontext obce		Úplný model	
	Esti- mate	Sig.	Esti- mate	Sig.	Esti- mate	Sig.	Esti- mate	Sig.
typ sídla [Zázemí sekund. center]	-0,392	0,336	-0,431	0,296	-0,296	0,475	-0,219	0,602
typ sídla [Venkov]	0,000		0,000		0,000		0,000	
-2 Log Likelihood		0,000		0,000		0,436		0,000
Nagelkerke R ²		0,062		0,104		0,016		0,069
Test paralelity linií		0,099		0,222		0,075		0,134
N		471		471		470		470
AIC		1 208,572		1 210,843		1 137,958		1 133,425
BIC		1 250,120		1 273,166		1 179,485		1 195,716

Zdroj: Vlastní výpočty na základě dat z výzkumů Evropský starosta II (2016) a české části mezinárodního výzkumu Political Leaders in European Cities (2015).

Tabulka 5. Výsledky binárních logistických regresních modelů starostenských priorit – první část

	Binární logistické modely											
	C: Ochránit přírodní prostředí a přírodní zdroje				D: Zajistit bezpečnost, bojovat proti kriminalitě				H: Zlepšit místní infrastrukturu, dopravu, komunikace			
	Kontext obce		Úplný model		Kontext obce		Úplný model		Kontext obce		Úplný model	
	B	Sig.	B	Sig.	B	Sig.	B	Sig.	B	Sig.	B	Sig.
Gender [0=muž; 1=žena]			0,371	0,104			0,283	0,212			0,060	0,791
VŠ vzdělání [0=ne; 1=ano]			-0,046	0,832			-0,151	0,480			-0,260	0,221
Člen politické strany [0=ne; 1=ano]			-0,112	0,665			0,064	0,797			-0,445	0,073
Uvolněn pro výkon funkce [0=ne; 1=ano]			0,146	0,628			-0,067	0,823			0,146	0,620
ln (věk)			0,425	0,409			0,607	0,232			-0,700	0,164
ln (počet obyvatel obce)	-0,070	0,433	-0,072	0,558	0,115	0,191	0,154	0,202	0,224	0,010	0,281	0,020
typ sídla [Primární centrum]	-0,271	0,575	-0,255	0,617	0,512	0,254	0,417	0,382	-0,280	0,529	-0,128	0,787
typ sídla [Vnitřní pás zázemí]	-0,233	0,461	-0,294	0,362	-0,349	0,267	-0,385	0,230	0,389	0,192	0,440	0,152
typ sídla [Vnější pás zázemí]	0,122	0,678	0,126	0,674	0,145	0,620	0,145	0,624	0,254	0,379	0,294	0,316
typ sídla [Polycentrické zázemí]	0,814	0,007	0,832	0,007	0,315	0,301	0,322	0,299	0,778	0,012	0,884	0,006
typ sídla [Sekundární centrum]	-0,094	0,826	-0,091	0,837	0,754	0,065	0,722	0,086	-0,117	0,769	-0,036	0,930

Tabulka 5. Výsledky binárních logistických regresních modelů starostenských priorit – druhá část

	Binární logistické modely											
	C: Ochránit přírodní prostředí a přírodní zdroje				D: Zajistit bezpečnost, bojovat proti kriminalitě				H: Zlepšit místní infrastrukturu, dopravu, komunikace			
	Kontext obce		Úplný model		Kontext obce		Úplný model		Kontext obce		Úplný model	
	B	Sig.	B	Sig.	B	Sig.	B	Sig.	B	Sig.	B	Sig.
typ sídla [Zázemí sekund. center]	0,927	0,042	0,972	0,035	0,409	0,366	0,419	0,360	0,534	0,236	0,521	0,257
typ sídla [Venkov]		0,017		0,012		0,223		0,227		0,154		0,128
Omnibus test	0,004		0,018		0,003		0,014		0,037		0,033	
Nagelkerke R ²	0,058		0,068		0,060		0,070		0,042		0,062	
N	476		476		473		473		472		472	
AIC	618,430		628,752		635,132		648,040		650,774		656,869	
BIC	651,753		682,903		668,104		702,109		684,030		710,909	

Zdroj: Vlastní výpočty na základě dat z výzkumů Evropský starosta II (2016) a české části mezinárodního výzkumu *Political Leaders in European Cities* (2015).

že první z nich měla v modelech významný vliv na závislou proměnnou celkem u třech priorit a druhá u šesti priorit.

Podrobnější pohled na souvislosti mezi preferencí priorit a geografickými proměnnými nám odhalí, že starostové center, primárních i sekundárních (zajišťujících pracovní místa pro své obyvatele i obyvatele okolních obcí s vysokým podílem vzdělaných lidí a velkým rozpočtem, kdy politické rozhodování souvisí se stranictvím uvolněného starosty), ve srovnání se starosty z ostatních typů sídel častěji preferují *Stimulaci ekonomického růstu a zaměstnanosti* a *Zajištění bezpečnosti a boj proti kriminalitě*. Orientaci na ekonomický růst potvrzuje (jako očekávání, potažmo tlak ze strany občanů na jejich správu) např. výzkum Chromého et al. [2011], podle nějž si lidé obce nad 1 000 obyvatel a zejména větší města obecně spojují se zaměstnaností a s ekonomickým růstem a úspěšnost při naplňování těchto cílů je tak spojována i s úspěšností města. I malá města představují pro okolní obce nejen centra služeb, ale zejména pracovní příležitosti a dopravní uzly pro cesty do větších měst. Preference priority *Zajištění bezpečnosti a boj proti kriminalitě* ve větších obcích a ve městech rovněž není překvapující, neboť nejvyšší míru kriminality najdeme především ve velkých městech [Jíchová, Nemeškal 2016].

Při zkoumání rozdílů dle velikosti obce odhalíme, že přímo souvisí s preferencí priorit *Zvýšit atraktivitu obce* a *Zlepšit místní infrastrukturu*. To není nic překvapivého, když největší města se obvykle potýkají s největšími infrastrukturními problémy a jejich atraktivita může být vnímána jako všeobjímající pojem, jako kvalita lákající jak investory, tak např. turisty. Největší centra nejčastěji patří do kategorie primárních či sekundárních center.

Ve vnitřním i vnějším zázemí primárních center a zázemí sekundárních center starostové méně často preferují *Stimulaci ekonomického růstu a zaměstnanosti*, což není překvapující. Obyvatelé totiž nehledají v těchto obcích zaměstnání, ale spíše klidné a bezpečné místo k bydlení v blízkosti přírody, což se například v zázemí sekundárních center odráží ve vyšší preferenci priority *Ochránit životní prostředí*. Příroda a kvalitní životní prostředí jsou totiž jedním z faktorů, proč se do zázemí center přestěhovávají v rámci suburbanizačních procesů noví obyvatelé. Poněkud překvapivé je, že vyšší preferenci priority *Ochránit životní prostředí* nemají starostové z obcí v zázemí primárních center. Možná je to způsobeno faktem, že obyvatelům uvedených obcí stačí vyhnout se hluku a znečištěnému ovzduší a že nemají vyšší požadavky na kvalitu životního prostředí, které by adresovali svým starostům.

Nově přistěhovalí do suburbií (tj. zázemí primárních i sekundárních center) jsou většinou mladí lidé s rodinami, sociálně silnější a vzdělanější, což vede k posílení sociální struktury obyvatelstva a oživení obcí v zázemí velkých měst [Ouředníček et al. 2008]. Tito novousedlíci mimo jiné vyvíjejí tlak na lepší vybavenost obce, což se pozitivně promítá do celého fungování obce. V našem případě vidíme častější (ale nesignifikantně ve srovnání s centry) preferenci priority *Zlepšit místní infrastrukturu* v těchto obcích. Starostové vnitřního a vnějšího zázemí na

druhou stranu méně často preferují *Zachování místní identity a tradičního způsobu života*. I tento fakt je zřejmě ovlivněn suburbanizací, kdy nově přistěhované obyvatelstvo tvoří podstatnou část obyvatelstva obce, což limituje předávání tradic a utváření identity.

Starostové obcí polycentrického zázemí, tedy obcí, ze kterých vyjíždí za práci nejméně třetina obyvatel do nejméně dvou primárních center a jež jsou limitovány relativně vysokou nezaměstnaností a nižším vzděláním obyvatelstva, jsou ve svých preferencích do značné míry opakem starostů vnitřního i vnějšího pásu zázemí. Významně častěji preferují šest z osmi priorit od priority *Zachování lokální identity; Ochránit životní prostředí; Zajistit integraci a menšin a zachování tolerance a různorodosti v komunitě; Zlepšit místní infrastrukturu, dopravu a komunikace; Zajistit bezpečnosti a boj proti kriminalitě až po prioritě Stimulace ekonomického růstu a zaměstnanosti*. Dalo by se říci, že jejich cílem je všestranný rozvoj jejich obcí, aby tyto nebyly jen jakýmsi sídlem v prostoru mezi centry, ale aby se samy rozvíjely a povýšily na centra, a používají k tomu opatření ekonomické i neekonomické povahy.

Starostové z venkovských obcí nespadajících do žádné z výše uvedených kategorií usilují významně méně o *Ochranu životního prostředí a přírodních zdrojů*, což zřejmě souvisí s menším vnímáním jejího ohrožení ze strany obyvatel. Naopak významně více kladou starostové těchto obcí důraz na *Zajištění integrace menšin a zachování tolerance a různorodosti v komunitě*. V ordinálních modelech se rovněž ukázalo, že čím menší obec, tím více starostové preferují prioritu *Zachovat místní identitu*. Tato snaha s největší pravděpodobností souvisí s odchodem mladých za studiem a prací a současným stárnutím obyvatelstva, kdy místní tradice nemají jejich starší nositelé komu předávat. V České republice existuje velmi rozdrobená sídelní struktura a oddělené malé části obcí jsou poměrně časté. Vzhledem k často velmi omezenému rozpočtu menších obcí je tak důraz na různé společenské akce sdružující komunitu obce a podporující vzájemné vztahy v obci velmi podstatný. Zároveň kladou starostové venkovských obcí výrazně větší důraz na *Stimulaci ekonomického růstu a zaměstnanosti*, což souvisí s jejich postavením relativně daleko od všech center s pracovními místy.

Při pohledu na jednotlivé sociodemografické proměnné se ukázalo, že jsme identifikovali signifikantní souvislost se závisle proměnnými u čtyřech z osmi priorit. Prokázala se souvislost s genderem starosty, kdy ženy častěji preferovaly priority soustředící se na každodenní stránky života – *Rozvíjet sociální opatření a částečně rovněž Zlepšit integraci menšin a klást důraz na toleranci a také Zachování místní identity a tradičního způsobu života*. To do značné míry potvrzuje původní očekávání, že se ženy mnohem více orientují na politická témata, která se dotýkají každodenních stránek života.

Významná souvislost s věkem byla zjištěna u dvou priorit, jednalo se opět o prioritu *Rozvíjet sociální opatření a Zlepšit integraci menšin a klást důraz na toleranci a různorodost v komunitě*. V obou případech jejich preference rostla s věkem. Zdá se tedy, že preference těchto priorit soustředících se na každodenní stránky života není pouze výsadou žen, ale souvisí i s určitou životní zkušeností.

Vztah mezi vzděláním a preferencí priorit byl významný ve třech poměrně odlišných případech (priority *Stimulace ekonomického růstu a zaměstnanosti*, *Zachování lokální identity* a *Zajistit integraci menšin a zachování tolerance a různorodosti v komunitě*), kdy starostové bez vysokoškolského vzdělání dávali významně častěji přednost zmíněným prioritám, mezi kterými však nelze usuzovat na žádný systematický vzorec. Uvedený vztah mezi vzděláním a prioritami lze pokládat za poměrně překvapivý a obtížně interpretovatelný. Je možné, že do určité míry reflektuje lokální situaci v obcích, např. že starostové bez vysokoškolského vzdělání častěji spravují obce, kde je potřeba řešit problém s integrací menšin. Tato specifika nám však náš datový soubor neumožňuje odhalit.

Ze dvou proměnných indikujících politickou zkušenost starosty měla signifikantní efekt v některých modelech pouze jedna – status starosty. Uvolnění starostové oproti neuvolněným preferovali významně častěji *Stimulaci ekonomického růstu a zaměstnanosti*, což souvisí s největší pravděpodobností s větším tlakem na ekonomický růst v obcích s vyšším počtem obyvatel.

Zajímavé je, že proměnná stranictví starostů neměla signifikantní efekt v žádném z regresních modelů. Souvisí to, pravděpodobně, se vztahem mezi velikostí obce či typem obce na straně jedné a stranictvím starostů na straně druhé, kdy platí, že čím větší obec, tím spíše je starosta straníkem (viz Tabulka 1) a současně je nejvíce starostů straníků v primárních a sekundárních centrech (viz Tabulka 2).

U dvou priorit – *Usilovat o získávání dotací* a *Řešit politicko-administrativní záležitosti* – nebylo možné vytvořit ordinální ani binární logistický model. V případě priority *Usilovat o získávání dotací*, na niž byli dotazováni pouze starostové z obcí do 10 tisíc obyvatel, jsme neodhalili ani při analýze korelace jednotlivých sledovaných proměnných s touto prioritou žádnou souvislost se sledovanými charakteristikami. S výběrem této priority spíše souvisí jiné faktory: potřeba investic, možnost domluvit koalice s jinými obcemi, existence dostupných programů pro potřebné investice apod.

Pokud se v případě priority *Řešit politicko-administrativní záležitosti* zaměříme na korelace jednotlivých sledovaných proměnných s touto prioritou, tak odhalíme jedinou slabou souvislost: danou prioritu spíše preferují uvolnění starostové než neuvolnění. Uvedená souvislost je však velmi slabá (Spearman's rho = 0,113*), byť statisticky významná. Tuto souvislost lze poměrně snadno vysvětlit časovou náročností většiny politicko-administrativních záležitostí, kterým se tak mohou více věnovat spíše uvolnění starostové. Třídění druhého stupně ukazující souvislost uvedené priority a škály město–venkov nám odhalí, že v primárních centrech starostové tuto prioritu preferují častěji než v ostatních typech obcí na škále město–venkov. Variantu 4 nebo 5 na pětibodové škále vybralo 84 % starostů primárních center, v ostatních typech maximálně 67 %.

Obecně můžeme říci, že u dvou priorit, pro které se nepodařilo vytvořit regresní modely významně odlišné od tzv. nulového modelu, lze předpokládat, že rozhodování starostů je ovlivněno jinými vlivy, než byly sledované.

Závěr

Za nejvýznamnější zjištění lze považovat potvrzení našich očekávání o vlivu „objektivních“ charakteristik [viz Lowndes, Leach 2004], zejména o typu obce na škále město–venkov, ačkoliv nelze zanedbávat ani ostatní sledované proměnné. Předchozí analýzy jsou svým způsobem ojedinělé, neboť většina dostupných v úvodu citovaných studií [Lowndes, Leach 2004; Leach, Wilson 2004; Sweeting 2002; Svara 2009] se soustředí na kvalitativní zkoumání leadershipu a osobností starostů. Náš kvantitativní přístup navazuje na poznání z těchto studií a obohacuje je o nový rozměr – možnost porovnání napříč celou populací starostů a starostek v ČR.

Můžeme říci, že síla našich datových zdrojů tkví především v šíři záběru (počtu dotazovaných), za což jsme museli zaplatit cenu v podobě rozsahu samotných témat (délky dotazníku). Adekvátní délka je naneštěstí (nejen) u tohoto typu zkoumání (dotazníkové šetření realizované prostřednictvím internetu) základním předpokladem úspěchu, jak jsme zjistili již při minulých obdobných výzkumech mezi lokálními a regionálními politiky [např. Ryšavý, Čermák a kol. 2015].

Na základě našich zjištění se nabízí další směřování studia leadershipu starostů v Česku. Například zkoumání propojenosti leadery zvolených priorit a sítí dalších aktérů lokálního rozvoje, v jakém jsou vztahu a jakým směrem se odvíjí jejich vzájemné ovlivňování. Potom si nutně musíme klást otázky: Rozhoduje se starosta při volbě priorit na základě existujících sítí, či za účelem realizace priorit vytváří nové? Jak buduje své sítě? Je spíše konsensuální typ a používá vyjednávání v horizontálních sítích, či je méně konsensuální a využívá nátlaku v sítích vertikálních?

DANIEL ČERMÁK je pracovníkem výzkumného oddělení Lokální a regionální studia Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i., a absolventem doktorandského studia na katedře sociologie Filozofické fakulty UK. Zabývá se prostorovými aspekty politického chování, spoluprací aktérů v rámci rozvoje lokálních a regionálních společenství, politickými elitami na regionální úrovni a důvěrou v politické instituce. Pravidelně publikuje v odborných časopisech a monografiích. Je např. spoluautorem knih *Spolupráce, partnerství a participace v místní veřejné správě* (Praha: Sociologické nakladatelství /SLON/, 2012, s J. Vobeckou a kol.) či *Na/O kraji. Kraje a jejich představitelé 2000–2013* (Praha: Sociologické nakladatelství /SLON/, 2015, s D. Ryšavým).

RENÁTA MIKEŠOVÁ je pracovnící výzkumného oddělení Lokální a regionální studia Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i., a doktorandkou na katedře sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty UK. Věnuje se zkoumání volebního chování, tématu migrace a prostorových aspektů sociálního znevýhodnění. Je spoluautorkou publikací *Koho volí Vaši sousedé* (Praha: Sociologické nakladatelství /SLON/, 2014, spolu s T. Kosteleckým et al.) nebo *Geografie výsledků parlamentních voleb: vzorce volebního chování v Česku 1992–2013* (Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2015, spolu s T. Kosteleckým et al.).

Literatura

- Bäck, H., H. Heinelt, A. Magnier (eds.). 2006. *The European Mayor. Political Leaders in Changing Context of Local Democracy*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Baldersheim, H. (ed.) 1996. *Local Democracy and the Processes of Transformation in East-Central Europe*. Boulder Colo.: Westview Press.
- Balík, S. 2009. *Komunální politika. Obce, aktéři a cíle místní politiky*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- Balík, S., P. Gongala, K. Gregor. 2015. *Dvacet let komunálních voleb v ČR*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK) / Masarykova univerzita (MU).
- Bernard, J. (ed.). 2010. *Endogenní rozvojové potenciály malých obcí a místní samospráva. Sociologické studie 10/1*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.
- Bernard, J., T. Kostecký, M. Illner, J. Vobecká. 2011. *Samospráva venkovských obcí a místní rozvoj*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Bernard, J. 2012. „Prostorové vzorce rozvinutosti venkovských obcí Česka.“ *Geografie* 117 (1): 72–94.
- Blondel, J. 1987. *Political Leadership. Towards a General Analysis*. London: Sage.
- Cabria, M., A. Magnier, P. Pereira. 2018. „Mayor's Agendas: Emerging Variations on the Theme of Entrepreneurialism.“ Pp. 243–272 in H. Heinelt, A. Magnier, M. Cabria, H. Reynaert (eds.). 2018. *Political Leaders and Changing Local Democracy. The European Mayor*. Palgrave Macmillan.
- CVVM. 2017. *Důvěra ústavním institucím v březnu 2017*. Tisková zpráva [online]. Centrum pro výzkum veřejného mínění [cit. 7. 4. 2017]. Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz/instituce-a-politici/duvera-ustavnim-institucim-v-breznu-2017>.
- Čermák, D., J. Stachová. 2010. „Zdroje institucionální důvěry v České republice.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 46 (5): 683–717.
- Čermák, D., R. Mikešová, J. Stachová. 2016. „Regional Differences in Political Trust: Comparing the Vysočina and Usti Regions.“ *Communist and Post-Communist Studies* 49 (2): 137–146, <https://doi.org/10.1016/j.postcomstud.2016.04.003>.
- Čmejrek, J., V. Bubeníček, J. Čopík. 2010. *Demokracie v lokálním politickém prostoru*. České Budějovice: Grada.
- ČSÚ. 2011. „Sčítání lidu, domů a bytů 2011“ [online]. Praha: Český statistický úřad [cit. 17. 5. 2018]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/sldb>.
- Dahl, R. A., E. R. Tufte. 1973. *Size and Democracy*. Stanford: Stanford University Press.
- Eldersveld, S., L. Stromberg, W. Derksen. 1995. *Local Elites in Western Democracies. A Comparative Analysis of Urban Political Leaders in the U.S., Sweden and the Netherlands*. Boulder, <https://doi.org/10.5860/choice.33-0542>.
- Fraile, M. 2014. „Do Women Know Less About Politics Than Men? The Gender Gap in Political Knowledge in Europe.“ *Social Politics* 21 (2): 261–289, <https://doi.org/10.1093/sp/jxu006>.
- Hambleton, R., S. Bullock. 1996. *Revitalising Local Democracy: The Leadership Options Association of District Councils and Local Government Management Board*. London: Association of District Councils.
- Horváth, T. M. 2000. „Directions and Differences of Local Changes.“ Pp. 19–59 in T. M. Horváth (ed.). *Decentralization: Experiments and Reforms*. Budapest: Open Society Institute.
- Hudák, J., P. Jüptner, J. Svoboda. 2003. *Komunální politické systémy*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta.
- Chromý, P., V. Jančák, M. Marada, T. Havlíček. 2011. „Venkov – žitý prostor: regionální

- diferenciace percepce venkova představiteli venkovských obcí v Česku." *Geografie* 116 (1): 23–45.
- Illner, M. 1992. „K sociologickým otázkám místní samosprávy.“ *Sociologický časopis* 28 (4): 480–492.
- Jichová, J., J. Nemeškal. 2016. *Typologie struktury kriminality*. Analytický text ke specializované mapě [online]. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy [cit. 9. 3. 2018]. Dostupné z: http://www.atlasobyvatelstva.cz/sites/default/files/krimi_typologie_text_0.pdf.
- John, P., A. Cole. 1999. „Political Leadership in the New Urban Governance: Britain and France Compared.“ *Local Government Studies* 25 (4): 98–115, <https://doi.org/10.1080/03003939908433969>.
- Jüptner, P. 2003. „Komunální politika v ČR a role politických aktérů na lokální úrovni.“ Pp. 103–112 in V. Fiala, B. Říchová (ed.). *Úloha politických aktérů v procesu decentralizace evropských zemí*. Olomouc: Monate.
- Jüptner, P. 2004. „Komunální koalice a politické modely.“ *Politologická revue* 10 (2): 81–101.
- Karlsson, D. 2013. „A Democracy Scale: Size and Representative Democracy in Swedish Local Government.“ *Scandinavian Journal for Public Administrative* 17 (1): 7–28.
- Karsten, N., S. van Zuydam. 2015. „The Sources of Contemporary Authority for Mayors.“ Paper for Political Studies Association – Annual Conference 2015 Panel ‘Question in Leaders’ Authority’, Sheffield (UK), 30. 3. – 1. 4. 2015, <https://www.psa.ac.uk/sites/default/files/conference/papers/2015/Paper%20PSA%20conference%20Karsten%20Van%20Zudam%2020150301def.pdf>
- Kenworthy, L., M. Malami. 1999. „Gender Inequality in Political representation. A World –Wide Comparative Analysis.“ *Social Forces* 78 (1): 235–268, <https://doi.org/10.2307/3005796>.
- Kotter, J., R. Lawrence. 1974. *Mayors in Action Five Approaches to Urban Governance*. London: John Wiley and Sons.
- Leach, S., D. Wilson. 2000. *Local Political Leadership*. Bristol: Policy Press.
- Leach, S., D. Wilson. 2004. „Urban Elites in England: New Models of Executive Governance.“ *International Journal of Urban and Regional Research* 28 (1): 134–149, <https://doi.org/10.1111/j.0309-1317.2004.00507.x>.
- Lowndes, V., S. Leach. 2004. „Understanding Local Political Leadership: Constitutions, Contexts and Capabilities.“ *Local Government Studies* 30 (4): 557–575, <https://doi.org/10.1080/0300393042000333863>.
- Maddock, S. 1999. *Challenging Women: Gender, Culture and Organization*. London: Sage.
- Norusis, M. 2011. *IBM SPSS Statistics 19 Advanced Statistical Procedures Companion*. Pearson.
- Nyíri, Z., R. Vengroff. 2005. „The Gender Gap in Local Political Leaderships in Central and Eastern Europe.“ Pp. 79–121 in G. Sóos, V. Zentai (eds.). *Faces of Local Democracy. Comparative Papers from Central and Eastern Europe*. Budapest: Open Society Institute Local Government and Public Service Reforms Initiative.
- Ouředníček, M., J. Temelová, M. Macešková, J. Novák, P. Puldová, D. Ramporltl, T. Chuman, S. Zelendová, I. Kuncová. 2008. *Suburbanizace.cz* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje a Urbánní a regionální laboratoř. Dostupné z: http://suburbanizace.cz/odborne_brozura_down.htm.
- Outlý, J. 2004. „Volby do zastupitelstev v obcích – vývoj a souvislosti.“ Pp. 11–45 in P. Šaradín, J. Outlý (eds.). *Studie o volbách do zastupitelstev v obcích*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého.

- Perlín, R., S. Kučerová, Z. Kučera. 2010. „Typologie venkovského prostoru Česka.“ *Geografie* 115 (2): 161–187.
- Ryan, C., B. Pini, K. A. Brown. 2005. „Beyond Stereotypes: An Exploratory Profile of Australian Women Mayors.“ *Local Government Studies* 31 (4): 433–448, <https://doi.org/10.1080/03003930500136808>.
- Ryšavý, D. 2006. „Komunální je komunální a velká je velká! K hypotéze politizace lokálních politických elit.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 42 (5): 953–970.
- Ryšavý, D. 2013. „European Mayors and Councillors: Similarities and Differences.“ Pp. 161–180 in B. Egner, D. Sweeting, P.-J. Klok. *Local Councillors in Europe*. Wiesbaden: Springer, https://doi.org/10.1007/978-3-658-01857-3_9.
- Ryšavý, D., J. Bernard. 2013. „Size and Local Democracy: the Case of Czech Municipal Representatives.“ *Local Government Studies* 39 (6): 833–852, <https://doi.org/10.1080/03003930.2012.675329>.
- Ryšavý, D., D. Čermák a kol. 2015. *Na/O kraji*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Ryšavý, D., P. Šaradín. 2010. „Straníci, bezpartijní a nezávislí zastupitelé na českých radnicích.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 46 (5): 719–743.
- Ryšavý, D., P. Šaradín. 2011. *Zastupitelé českých měst a obcí v evropské perspektivě*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Saltzstein, G. H. 1986. „Female Mayors and Women in Municipal Jobs.“ *American Journal of Political Science* 30 (1): 140–164, <https://doi.org/10.2307/2111298>.
- Smith, M., P. Matějů. 2011. „Restratifikace české politiky. Vývoj třídně podmíněného volebního chování v České republice v letech 1992–2010.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 47 (1): 33–59.
- Steyvers, K., H. Reynaert. 2006. „From the Few are Chosen the Few ...’ On the Social Background of European Mayors.“ Pp. 43–73 in H. Bäck, H. Heinelt, A. Manier (eds.). *The European Mayor. Political Leaders in the Changing Context of Local Democracy*. VS Verlag für Sozialwissenschaften, https://doi.org/10.1007/978-3-531-90005-6_3.
- Steyvers, K. 2012. „Americanization, Europeanization or Path Dependency? Comparing Mayoral Leadership from a New Institutionalism Perspective“ (August 24, 2012), <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2135491>.
- Svara, J. 2009. *The Facilitative Leader in City Hall. Reexamining the Scope and Contributions*. CRC Press Taylor & Francis Group.
- Sweeting, D. 2002. „Leadership in Urban Governance: the Mayor of London.“ *Local Government Studies* 28 (1): 3–20, <https://doi.org/10.1080/714004134>.
- Swianiewicz, P. 2005. „Cities in Transition. From Statism to Democracy.“ Pp. 102–128 in M. Haus, H. Heinelt, M. Stewart. *Urban Governance and Democracy: Leadership and Community Involvement*. London: Routledge, https://doi.org/10.4324/9780203340950_chapter_5.
- Šaradín, P., J. Outlý (eds.). 2004. *Studie o volbách do zastupitelstev v obcích*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Thorisdottir, H., J. T. Jost, I. Liviatan, P. E. Shrout. 2007. „Psychological Needs And Values Underlying Left-Right Political Orientation: Cross-National Evidence From Eastern And Western Europe.“ *The Public Opinion Quarterly* 71 (2): 175–203, <https://doi.org/10.1093/poq/nfm008>.
- Večerník, J. 2009. *Czech Society in the 2000s: A Report on Socio-economic Policies and Structures*. Praha: Academia
- Vobecká, J. 2009. „Dojíždčkový přístup k vymezení městského, příměstského a venkovského obyvatelstva v České republice.“ *Demografie* 50 (1): 14–23.

- Vobecká, J. 2010. *Spatial Dynamics of the Population in the Czech Republic (1989–2007)*. PhD Thesis. Université de Bourgogne; PRAGUE Université Charles (République Tchèque).
- Vobecká, J., V. Piguet. 2012. „Fertility, Natural Growth, and Migration in the Czech Republic: An Urban–Suburban–Rural Gradient Analysis of Long-Term Trends and Recent Reversals.“ *Population, Space and Place* 18 (3): 225–240, <https://doi.org/10.1002/psp.698>.

Přílohy

Příloha 1. Vybrané charakteristiky obyvatel a domácností dle jednotlivých typů obcí

Typ sídla	Podíl obyvatel 65 let a více (%)	Podíl vysokoškolsky vzdělaných na populaci 15+ (%)	Podíl nezaměstnaných na ekonomicky aktivních (%)	Index stáří (65+)/ (0–15)	Podíl domácností jednotlivců (%)	Podíl domácností s internetem (%)
Primární centrum	16,3	16,0	9,6	122,1	33,3	54,1
Vnitřní pás zázemí	13,8	12,3	8,1	83,5	21,9	57,2
Vnější pás zázemí	14,6	9,2	9,6	92,7	23,3	53,3
Polycentrické zázemí	15,5	7,6	10,3	102,9	24,3	50,9
Sekundární centrum	15,8	9,0	10,3	108,4	28,6	51,5
Zázemí sekund. center	15,4	6,2	10,5	101,3	23,3	49,4
Venkov	16,0	6,4	11,4	108,5	26,1	47,6

Zdroj: ČSÚ [2011] a vlastní výpočty.

Příloha 2. Typologie město–venkov založená na klasifikaci obcí dle dojížděky

Typologie	Popis
Primární centrum	Obce a jejich aglomerace s 5 tisíci a více pracovními místy, kterých je současně více než zaměstnaných rezidentů a které neleží v zázemí jiného primárního centra.
Vnitřní pás zázemí	Obce, ze kterých alespoň polovina zaměstnaných rezidentů vyjíždí za prací do primárních center.
Vnější pás zázemí	Obce, ze kterých alespoň třetina zaměstnaných rezidentů vyjíždí za prací do primárních center a které zároveň neleží ve vnitřním pásu.
Polycentrické zázemí	Obce, ze kterých alespoň třetina zaměstnaných rezidentů vyjíždí za prací do nejméně dvou primárních center a zároveň do žádného z nich nedojíždí více než třetina.
Sekundární centrum	Obce a jejich aglomerace s 2 až 5 tisíci pracovními místy, kterých je současně více než zaměstnaných rezidentů a které neleží ve vnitřním ani vnějším zázemí primárního centra.
Zázemí sekund. center	Obce, ze kterých alespoň třetina zaměstnaných rezidentů vyjíždí za prací do sekundárních center.
Venkov	Obce, které nenáleží ani do jednoho z předchozích typů. Nejsou tedy ani městské, ani pod vlivem města (zázemí).

Zdroj: Vobecká [2009].